

QƏDİM QUBADOV
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu
Yasamal ray. Hüseyn Cavid prospekti
qedim.kerimoglu@gmail.com

FÜZULİNİN ƏDƏBİ TƏSİRİ

Xülasə

Ora əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatının ən qüdrətli təmsilçilərindən biri də Məhəmməd Füzulidir. Onun yaradıcılığı coğrafi hədudları aşaraq bütün türk islam coğrafiyasına yayılmışdır. Hələ həyatda olarkən böyük şöhrət tapan Füzuli ədəbi məktəb səviyyəsinə yüksəlmiş, sonsuz sayda şairlər onun əsərlərini özünə nümunə saymış, bunun nəticəsində çoxlu ardıcılıarı yetişmişdir. Bu baxımdan Füzulidən sonra yaranan Azərbaycan ədəbiyyatında, xüsusən də poeziyasında Füzulinin cazibəsinə bu və ya başqa dərəcədə düşməyən az ədib tapmaq mümkündür.

Füzuli hələ gənc yaşlarından tanınmış bir şairə çevrilmiş, şeirləri Yaxın Şərqi bütün ərazilərinə yayılmışdır. Onun dövrünün ən geniş yayılmış üç əsas: türk, ərəb və fars dillərində mükəmməl şeir yazması məşhurlaşması və şöhrətinin islam dünyasının hər təfəfinə yayılması üçün əsas vasitələrdən biridir. Füzulinin ədəbi məktəb kimi formalaşmasından bəhs açarkən, onun inkişaf mərhələlərindən də söz açmaq lazımdır. Belə ki, artıq XVI əsrin ikinci yarısından başlayaraq Azərbaycanda yaranan əksər ədəbi məhsullarda Füzuli təsiri az və çox dərəcədə hiss olunur. XIX əsrin birinci yarısında bu təsir bir az səngisə də ikinci yarısından başlayaraq təşkil edilmiş ədəbi məclislərin fəaliyyəti ilə əlaqədar Füzuli əsərlərinə müraciət yenidən artmışdır. Füzuli qəzəlləri dilinin anlaşılıqlı olması və həmçinin kiçikliyinə görə sənətkarlıq dərslərində tədris vəsaitinə çevrilmişdir. Onun ədəbi təsiri yalnız Azərbaycan ədəbiyyatına deyil, ümumtürk ədəbiyyatının üzərində bütün orta əsrlər boyu hiss olunmuş və bu gün də hiss olunmaqdadır.

Açar sözlər: Azərbaycan ədəbiyyatı, Məhəmməd Füzuli, ədəbi təsir, ədəbi məktəb, poeziya, dibaçə, qəzəl

Orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatının ən böyük siması, şübhəsiz ki, Məhəmməd Füzulidir. İslam Şərqi, xüsusən də, türk dili anlaşılan elə bir yer yoxdur ki, M. Füzulini bu və ya başqa dərəcədə tanımasınlar. Onun yaradıcılığı coğrafi hədud tanımadığı kimi, demək olar ki, müəyyən mənada zaman məhdudiyəti də tanımır. Belə ki, hələ yaşadığı dövrdə böyük şöhrət tapan Füzuli ədəbi məktəb səviyyəsinə yüksəlmiş, ardınca gələn sonsuz sayda şairlər onun əsərlərini özünə nümunə saymış, bunun nəticəsində çoxlu ardıcılıarı yetişmişdir. Böyük şair ədəbiyyat tarixindəki mövqeyini özü də duymuş, yeri gədikcə şeirlərində bunu vurğulamaqdan çəkinməmişdir:

Gör nə sultanəm məni-dərviş kim, feyzi süxən,
Eyləmiş iqbalımı asari-nüsrəti məzhəri.
Hər sözüüm bir pəhləvandır kim, bulub təyidi-həq,
Əzm qıldıqda tutar təsxiri ilə bəhrü-bəri.
Payımal etməz onu asibi-dövrani-ruzgar,
Eyləməz təsir ona dövrani çərxi cənbəri (1, 360).

Özünün qeyd etdiyi kimi söz aləminin cəngavəri olan Füzuli poeziyası bütün dövrlərdən üzə ağ çıxmış, təsir gücünü itirməmiş, kətdikcə daha da artırmışdır.

Adətən, ədəbi məktəblər ayrı-ayrı sənətkar şəxsiyyətlərin adı ilə bağlı olur və həmin sənətkarların bədii irsinə aid xüsusiyyətlər müasirləri və sonrakı xələfləri tərəfindən inkişaf etdirilir. Yalnız ideya-bədii cəhətdən orijinal bədii əsərlər yazan, bu əsərləri ilə ədəbiyyat tarixində yeni bir yol açan və irəli sürdüyü ideyaları davamçıları tərəfindən müdafiə olunan sənətkarlar ədəbi məktəb

yarada bilərlər. (Kamran Əliyevin "Terminlər elmi təfəkkürün ifadəsidir, yaxud metod, cərəyan, üslub və ədəbi məktəb məsələsi" ArtKaspi, 2017, 8 avqust)

Füzuli ədəbi məktəbi, onun yaranması və inkişafı haqqında bu şairlə bağlı tədqiqatlarda müəyyən fikirlər əks olunmuş, hətta həmin mövzuda müxtəlif elmi iş və dissertasiyalar yazılaraq müdafiə edilmişdir. M. F. Axundovdan başlayaraq bir çox ədib və ədəbiyyat tarixçiləri araşdırma və yazılarında Füzuli yaradıcılığının nüfuz və təsir dairəsi, xüsusən də türkdilli ədəbiyyatda oynadığı həlledici rol haqqında bəhs açmaqdan geri durmamışlar.

Hələ XIX əsrin ortalarında Füzulidən söz açan klassikimiz S. Ə. Şirvani Füzulini "Bəlağət bostanının və gözəllik baharının ilk çiçəyi" adlandırır və fikrini davam etdirərək bildirir ki, Füzulidən sonra gələn türk şairlərinin onun yolunu izlədiyi, nəzirələr yazdığını və şeirlərindən bəhrələndiyini bildirir (3, 221).

Firudin bəy Köçərli ədəbiyyat tarixində ilk dəfə Füzuli yaradıcılığının özündən sonra yetişən türk şairləri üçün ədəbi məktəb olması fikrini irəli sürmüş və onu "Ustadül-məkatib" adlandırmışdır (4,).

C. Cabbarlı 1938-ci ildə çap etdiyi "M.F. Axundov" adlı məqaləsində Füzulidən söz açmış və onu Azərbaycan ədəbiyyatını "Fars və ərəb girdabından dartıb çıxarmış və yeni yaranmış ədəbiyyatı çiyinlərinə almış" bir şair kimi təsvir etmişdir, sonra fikirlərinə davam edən ədibimiz "Füzuli öz dühası ilə Azərbaycan parlaq klassik ədəbiyyat verdi, lakin eyni zamanda onun dühası üzərinə düşüb onu öz ağırlığı ilə əzməyə başladı. El ağızından çıxmış ədəbiyyat bir dahinin qələmi altında yonuldu və birdən-birə klassik bir yüksəkliyə qalxdı". C. Cabbarlının sonrakı qeydlərində Azərbaycan ədəbi mühitinin bu yüksəkliyə hazır olmadığını bildirir və qeyd edir ki, "Füzulidən sonra gələn ədəbiyyat bu yüksəklikdə qala bilmədi. Şairlər Füzulini yamsılamağa başladı. ...Füzuli elə bir tilsim idi ki, ədəbiyyatımız ondan bir addım belə olsun bayıra çıxmıyır və uzun illər yeni bir şəkilə keçmirdi" (5, 118-122).

Göründüyü kimi, Ç. Cabbarlı Füzulinin özündən sonra yaranan ədəbiyyata təsiri, daha doğrusu ondan sonra yaranan ədəbiyyatın Füzuli sehrindən çıxma bilməməsini və şairlərin ona nəzirələr yazmasını qeyd etməklə, Füzulinin ədəbiyyatımıza yan təsirlərindən də söz açmışdır.

Füzulini ədəbi şəxsiyyəti və sonrakı ədəbiyyata təsiri ilə bağlı XX əsrin əvvəllərindən başlayaraq Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında bir çox tədqiqatçılar: A. Sur, B. Çobanzadə, S. Mümtaz, H. Araslı, M. Quluzadə, Ə. Səfərli, A. Rüstəmov, C. Nağıyeva, V. Feyzullayeva, P. Kərimov və b. öz əsərlərində müəyyən qədər söz açmış və bu məsələyə yer vermişlər.

Füzuli ədəbi məktəbi və bu məktəbin təsir dairəsi haqqında ən ciddi araşdırmanı Aynurə Mahmudova apararaq birbaşa bu mövzuda elmi tədqiqat işi ortaya qoymuş, ayrı-ayrı məqalələr yazmışdır. O, "Füzuli ədəbi məktəbi (XVI-XVIII əsrlər)" adlı fundamental araşdırmasında "Ədəbi məktəb" anlayışını izah etməyə çalışmış, qərb və şərq ədəbiyyatşünaslığında bu məvhumun işlənmə yeri və fərqli xüsusiyyətlərinə geniş şəkildə aydınlıq gətirməyə cəhd etmişdir. Tədqiqatçı Füzuliyə münasibətdə ədəbi məktəb və ədəbi təsirin fərqli cəhətlərindən söz açmışdır: "Təsir daha geniş bir anlayış olub, müxtəlif şairlərin əsərlərində müxtəlif şəkildə üzə çıxma bilər.

Füzulinin Azərbaycan ədəbiyyatına böyük və güclü təsiri olmuşdur. Bir anlıq Füzulidən sonrakı ədəbiyyatımızı göz önünə gətirəcək olsaq, günümüze qədər hər şairin, yazıçının yaradıcılığında Füzulidən bir qiğılıcım düşdüyünü müşahidə etmiş olarıq. Ədəbiyyatımızda Füzulidən təsirlənməmək, Füzulidən bəhrələnməmək qeyri-mümkün məsələyə çevrilmişdir. Lakin Füzuli ədəbi məktəbi dedikdə, biz yaradıcılığında Füzuli sənətini yaşadan, sənətdə onunla rəqabət aparmağa cəhd edən, onu təqlid edən, ona üstün gəlməyə çalışan müxtəlif dövrlərdə yaşamış şairləri birləşdirən bir yaradıcılıq nəzəriyyəsi sistemini nəzərdə tuturuq. Füzuli sənəti onun ədəbi məktəbinin nümayəndələri üçün bir məhək daşına çevrilmiş, istənilən vəziyyətdə Füzuli sənətkarlığı onlara sənət meyarı olmuşdur. Bu baxımdan, Füzuli təsiri və Füzuli ədəbi məktəbi kimi anlayışlar arasında böyük fərqlərin olduğu məlum olur" (7, 26).

Tədqiqatçının çox doğru olaraq qeyd etdiyi kimi Füzulidən sonra yaranan Azərbaycan ədəbiyyatında, xüsusən də poeziyasında Füzulinin cazibəsinə bu və ya başqa dərəcədə düşməyən az ədib tapmaq mümkündür. Ona görə də Füzuli təsirinə məruz qalan şairlə, birbaşa Füzuli ədəbi məktəbinə daxil olan şairləri bir-birindən fərqləndirmək lazımdır.

Füzulinin ədəbi məktəb səviyyəsinə yüksəlmə tarixi təxminən şairin elə sağlığında baş vermiş hadisə olmasını öncə qeyd etdik. Belə ki, Füzuli hələ gənc yaşlarından tanınmış bir şairə çevrilmiş, şeirləri Yaxın Şərqi bütün ərazilərinə yayılmışdır. Onun dövrünün ən geniş yayılmış üç əsas: türk, ərəb və fars dillərində mükəmməl şeir yazması məşurlaşması və şöhrətinin islam dünyasının hər tərəfinə yayılmasına səbəb olmuşdur:

Mən gözəl bir süfrə açdım sözdən əhli-ələmə,
 Onda min zövq artıran hər dürlü nemət düzmüşəm.
 Süfrəmə hər bir qonaq gəlsə, xəcalət çəkmərəm;
 Fərqi yox, ya türk gəlsin, ya ərəb, yaxud əcəm.
 Kim gəlir gəlsin, aparsın hər nə istər xatiri,
 Qurtaran nemət deyil, süfrəmdən olmaz heç nə kəm (6, 13).

Böyük şair öz yaradıcılığına münasibətdə obrazlı şəkildə bir süfrə açdığını və həmin süfrədə min zövq artıran dürlü nemətlər olduğunu qeyd edir. Milliyyətindən asılı olmayaraq o süfrəyə kim olur olsun, əl uzadarsa, hər cür nemət tapacağını və tükənməz nemətlərlə zəngin olduğunu iftixarla bildirir.

Digər tərəfdən, qeyri-adi istedad, geniş mütalibə, ən başlıcası isə, gərgin zəhmət janrından asılı olmayaraq M. Füzulinin qələmindən çıxan bütün ədəbi məhsulları: məsnəvi, qəzəl, qəsidə, tərkibənd, rübai, qitə və b. bir yaradıcılıq incisinə çevirmişdir.

Təsadüfi deyil ki, Füzuli estetik görüşlərində şair olmaq, gözəl şeirlər yazmaq üçün böyük zəhmət və əzmkarlıq tələb olunduğunu dənə-dənə qeyd etmişdir. Sənət və sənətkarlıq məsələlərinə diqqətlə yanaşan Füzuli şair və şeir yaradıcılığı haqqında fikirlərini əsərlərində, xüsusəndə farsca "Divan"ının dibaçəsində bildirmişdir: "Elə ki, uşaqlıq dövründə dünya karxanasına etibar nəzərilə baxdım, maarif kəsb etmək gözəlini özümə məşuqə etdim. Onunla eşqbazlıq zamanı hərdəm bir fitri şövqümün hərəkət verəni istedad üzündən məni nəzm məhəbbətinin qapılarına çəkirdi. Amma maarif kəsb etmək qeyrəti mən ələyirdi ki, hərçənd bu gözəl ürəyətandır, madam ki, elm-kamal təhsilinə manedir, – yaxşı deyildir" (6, 14).

Erkən yaşlarından şeir yazmağa meyilli olan Füzuli ilk öncə mütalibə etməyi və öyrənməyi üstün tutmuş və sonra şeir yazmağa meyl etmişdir: "Şeirə qarşı özümdə bir meyl də duydum. Artıq qeyrət qurşağını belimə qurşayaraq oturub düşündüm və şeirə başladım. Bəzən ərəbcə şeir yazdım və ərəb fəsihlərini müxtəlif mənzumələrimlə şadlandırdım. Bu, mənim üçün asan idi. Çünki mənim elmi bəhslər (fənlər, yaxud mübahisə) dilim ərəbcə idi. Bəzən türkcə şeir meydanında at çapdım və türk zəriflərinə türkcə şeirin gözəlliklərilə zövq verdim. Bu da məni o qədər təşvişə salmadı, çünki türkcə şeir mənim əslimin səliqəsinə uyğundur. Bəzən fars dili sapına inci düzdüm və o budaqdan könül meyvəsi dərdim". Şairin hər üç dildə şeir yazması ilə bağlı fikrlərindən aydın olur ki, bu məqsədyönlü şəkildə olmuşdur.

Füzuli yaradıcılıq məsələlərində nə qədər diqqətli olduğunu sonrakı qeydlərində bildirir: "İnsan onların bütün yazdıqlarını bilməlidir ki, çalışıb vücuda gətirdiyi əsərlərdə özündən əvvəl söylənən mənalar olmasın. Elə vaxtlar olmuşdur ki, gecə səhərə qədər oyaqlıq zəhərini dadmış və bağırımın qanı ilə bir məzmunu tapıb yazmışam. Səhər olanda başqa şairlərlə uyğun gəldiyini görüb, yazdığımı pozmuşam, ona sahib çıxmamışam. Elə vaxtlar da olmuşdur ki, gündüz axşama qədər düşüncə dəryasına dalıb, söz almazı ilə məna gövhərini deşmişəm. (Bunu görənlər:) bu məzmun anlaşılır, bu ləfz xalq arasında işlənilir və xoşagəlməzdir – deyər-deməz, o məzmun gözümdən düşmüş, hətta onun üzünü köçürməmişəm. Qəribə bir haldır, söylənmiş bir sözü söylənildiyinə görə, söylənməmiş bir sözü isə əvvəlcə söylənilmədiyinə görə işlətmək olmur" (6, 17). Söz sənətinə bu qədər diqqətlə yanaşan şairin ədəbi məhsullarının sürətlə yayılması, geniş şöhrət qazanması və ardınca gələn çoxsaylı şairlərin onu izləməsilə nəticələnmişdir.

Füzuli ədəbi məktəbindən bəhs açarkən onun formalaşması tarixi və inkişaf mərhələlərindən də söz açmaq lazımdır. Belə ki, artıq XVI əsrin ikinci yarısından başlayaraq Azərbaycanda yaranan əksər ədəbi məhsullarda Füzuli təsiri az və çox dərəcədə hiss olunur. Bu təsir XIX əsrin birinci yarısında bir az səngisə də II yarısından başlayaraq təşkil edilmiş ədəbi məclislərin fəaliyyəti ilə

əlaqədar Füzuli əsərlərinə müraciət yenidən artır. Füzuli qəzəlləri dilinin anlaşılıqlı olması və həmçinin kiçikliyinə görə sənətkarlıq dərslərində geniş əks olunmuşdur (8,3).

XX əsrdə də Füzuli poeziyasının Azərbaycan ədəbiyyatı üzərindəki cazibəsi öz mövcudluğunu davam etdirmişdir. Maraqlıdır ki, həmin dövr Füzuli təsiri yalnız, lirik romantik ədəbiyyata deyil, həm satirik realist ədəbiyyata nüfuz etmişdir. Təsadüfi deyil ki, jurnalın təsisçisi, böyük ədibimiz Cəlil Məmmədquluzadə etiraf edərək bildirmişdir ki: “Füzuli “Molla Nəsrəddin”in birinci nömrəsindən başlayıb bu günə qədər məcmuəmizdə iştirak etmiş və şeirlər yazmışdır.Füzuli bizim məcmuədə işləyir. Yenə də işləyəcəkdir. İnanmırsınız, götürünüz “Molla Nəsrəddin” məcmuələrinin 20 illiyin tökünüz qabağınıza. Hansı yerə baxsanız, görəcəksiniz ki, onda Füzulidən bir duz vardırBizim türk əruz şairlərimiz də şeiri yazanda Füzuli gəlib durur gözünün qabağında. Deyir ki, ölsən də mənim təsirindən çıxma bilməyəcəksən. Molladan istəsən yazmışam, varlıdan yazmışam, rüşvətxorluqdan yazmışam. Bu gün get, sabah gəldən yazmışam, yəni zavtra-zavtradan yazmışam. Bütün işini-gücünü, dərslərini buraxıb şeir yazanlardan yazmışam. Müxtəsər, hər şeyi əhatə eləmişəm. Nə qədər bu üsul varsa, məndə varam. (“Molla Nəsrəddin” məcmuəsi. 23 may 1925-ci il №21).

C. Məmmədquluzadənin bu sözlərinin nə qədər gerçək olduğunu elə onun dediyi kimi “Molla Nəsrəddin”çilərin əsərlərini diqqət yetirərkən aydın olur. Belə ki, ictimai satiranın ən böyük nümayəndəsi olan və “Molla Nəsrəddin”çi ədibimiz M. Ə. Sabir yaradıcılığını izləyərkən onun Füzulinin təsirinə ciddi şəkildə məruz qaldığını müşahidə etmək mümkündür. A. Zamanovun döğru müşahidə etdiyi kimi, M. Ə. Sabir yaradıcılığının həm birinci, yəni “Molla Nəsrəddin” məcmuəsinin yazarına çevrilməmiş 1905-ci ilə qədərki dövr, həm də “Molla Nəsrəddin”çi kimi 1905-ci ildən sonrakı dövrdə Sabir dahi ustadın “çıxılmaz yolundan” cəsərlə çıxmış, artıq “füzuliyənə” qəzəllər, sadəcə bənzətmələr, təzminlər yazmayıb, Füzuliyə “Sabiranə” bənzətmələr yazmışdır” (10, 9).

Beləliklə, Orta əsrlər klassik ədəbiyyatımızın ən böyük təmsilçisi M. Füzuli yaradıcılığı ilə özündən sonra yaranan ədəbiyyata örnək olmuş, xeyli sayda ardıcıllar yetirmişdir. Onun ədəbi təsiri yalnız Azərbaycan ədəbiyyatına deyil, ümumtürk ədəbiyyatının üzərində bütün orta əsrlər boyu hiss olunmuş və bu gün də hiss olunmaqdadır.

ƏDƏBİYYAT

1. Füzuli M. Əsərləri: Altı cildə. I c., Bakı: Şərq-Qərb, 2005
2. Əliyev K. "Terminlər elmi təfəkkürün ifadəsidir, yaxud metod, cərəyan, üslub və ədəbi məktəb məsələsi" ArtKaspi, 2017, 8 avqust
3. Şirvani S. Ə. Əsərləri 3 cildə, II c., Bakı: Elm, 1974.
4. Köçərli F. Azərbaycan ədəbiyyatı: İki cildə, I c., Bakı, Avrasiya press, 2005
5. Cabbarlı C. M. F. Axundov haqqında. // "Revolyusiya i kultura" Jurnalı, Bakı, 1938, №6-7, s.118-122)
6. Füzuli M. Əsərləri: Altı cildə. III c., Bakı: Şərq-Qərb, 2005
7. Mahmudova A. Füzuli ədəbi məktəbi (XV-XVI əsrlər) Bakı: "Elm və Təhsil", 2019
8. Füzuliyə təxmisələr, Toplayan və nəşrə hazırlayan: Cənnət Nağıyeva. Bakı: Yazıçı, 1993
9. Məmmədquluzadə C. “Molla Nəsrəddin” məcmuəsi. 23 may 1925-ci il №21
10. Zamanov A., Əməl dostları. Bakı: Yazıçı, 1979

Литературное влияние Физули

Резюме

Мухаммед Физули является одним из самых великих, могучих представителей средневековой азербайджанской литературы. Его творчество, наследие пересекло географические границы родины и стало неотъемлемой частью тюркской, мусульманской литературы. Мухаммед Физули стал известным еще при своей жизни, его творчество повысилось до уровня литературной школы, бесчисленное количество поэтов считали его творчество истинным образцом для себя, в результате влияния творчества Физули появились многие последователи его наследия. С этой точки зрения в азербайджанской литературе, особенно в поэзии, появившейся после смерти Физули, встречается мало литературных деятелей, в той или иной степени не попавших под влияние творчества Физули.

Мухаммед Физули еще с юных лет стал известным поэтом своего времени. Его стихи стали популярными на всем Ближнем Востоке. Он писал свои стихи на трех основных языках своей эпохи: арабском, персидском и тюркском и именно это обстоятельство способствовало широкой популяризации его творчества на Исламском Востоке. Говоря о литературной школе Физули следует отметить также этапы ее развития. Уже со второй половины XVI столетия в большинстве литературных произведений, появившихся в Азербайджане, наблюдается влияние литературно-философского наследия Физули. В первой половине XIX столетия это влияние в определенной степени ослабло.

Но со второй половины этого века, в связи с появлением и деятельностью литературных межлисов вновь усилилась тенденция обращения поэтов к наследию Физули. Язык газелей Физули был понятным для всего народа, его газели были маленькими и именно эти обстоятельства сделали Физули средством обучения новых литераторов-поэтов.

Влияние литературного наследия Физули наблюдается не только в азербайджанской литературе, но и в литературе других тюркских народов. Это влияние было заметно в эпоху позднего средневековья, оно наблюдается и ныне.

Ключевые слова: Азербайджанская литература, Мухаммед Физули, литературное влияние, литературный школа, поэзия, дибача, газель

Gubadov Gadim

Literary influence of Fizuli

Summary

Mohammed Fizuli is one of the greatest, mighty representatives of medieval Azerbaijani literature. His work, the heritage crossed the geographical boundaries of the motherland and became an integral part of the Turkic, Muslim literature. Mohammed Fizuli became famous during his lifetime, his work has risen to the level of a literary school, countless poets considered his work a true model for himself, as a result of the influence of the creative work of Fizuli, many followers of his heritage appeared. From this point of view, in the Azerbaijani literature, especially in poetry, which appeared after Fizuli's death, there are few literary figures who were not influenced by Fuzuli's work.

Mohammed Fuzuli from a young age became a famous poet of his time. His poems became popular throughout the Middle East. He wrote his poems in the three main languages of his era: Arabic, Persian and Turkic and this circumstance contributed to the wide popularization of his work in the Islamic East. Speaking about the literary school of Fizuli, one should also note the stages of its development. Already since the second half of the XVI century, in most literary works that appeared in Azerbaijan, the influence of the literary and philosophical heritage of Fuzuli is observed. In the first half of the XIX century, this influence weakened to a certain extent. But since the second half of this century, in connection with the emergence and activity of literary Majlis, the tendency of poets to turn to the heritage of Fuzuli again increased.

The language of the Fuzuli gazelle was understandable for the whole nation, his gazelles were small and it was these circumstances that made Fuzuli a means of teaching new writers and poets. The influence of the literary heritage of Fizuli is observed not only in the Azerbaijani literature, but also in the literature of other Turkic peoples. This influence was noticeable in the late Middle Ages, it is observed now.

Keywords: Azerbaijani literature, Mohammed Fizuli, literary influence, literary school, poetry, dibacha, gazelle

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 2.04.2019

Çapa qəbul olunma tarixi: 26.04.2019

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Ruhəngiz Əliyeva tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur.